

SARUNA PIRMS PIRMIZRĀDES

Ar izrādes “Pēc Jūlijas jaunkundzes” režisori Lauru Grozu-Ķiberi sarunājas teātra zinātniece Ingrīda Vilkārse

Zviedru dramaturgs un rakstnieks Augusts Strindbergs (1849 – 1912), cilvēku psiholoģijas un tumšās puses pētnieks, savu lugu “Jūlijas jaunkundze” sarakstījis 1888.gadā. Jūlijas jaunkundze kļuvusi ne tikai par pasaulē zināmāko A.Strindberga darbu, bet arī piedzīvojusi neskaitāmas interpretācijas gan kino, gan teātrī. Savukārt Patriks Alberts Krispins Mārbers (1964), britu aktieris un režisors, dramaturgs un scenārists, kritiķu dēvēts par mūsdienu britu jaunās drāmas autoru, 1995. gadā pēc A.Strindberga darba motīviem sarakstījis drāmu “Pēc Jūlijas jaunkundzes”. Daži no kritiķiem viņu jau paspējuši nodēvēt par mūsdienu Čehovu. Tāpēc par topošo izrādi, kurā līdzdalīgi gan Strindbergs, gan Mārbers, notiek saruna ar izrādes režisori Lauru Grozu-Ķiberi.

Ingrīda Vilkārse. Strindbergs, 1888.gads, un Mārbers, 1995.gads, turklāt Mārbera lugas darbības vide datēta ar 1945.gadu. Kāpēc esi izvēlējusies Mārbera versiju, nevis Strindberga oriģināllugu?

Laura Groza: Strindberga “Jūlijas jaunkundze” ir viena no tām retajām lugām, kas pieļauj diezgan plašas interpretācijas iespējas, neskatoties uz to, ka tā ir perfekti un dzelžaini uzkonstruēta. Autors galveno varoņu attiecības ir uzbūvējis psiholoģiski ārkārtīgi ticami, tomēr neverbalizējot (un tas man patīk) iespējamo iemeslu tik radikālām izvēlēm šajā naktī. Ir dažādas norādes, kas mūsdienās provocē uz ļoti konkrētām asociācijām, bet gadus 100 atpakaļ pieļāva citus akcentus. Patriks Mārbers nebūtu šo savu versiju “Pēc Jūlijas jaunkundzes” radījis bez Strindberga absolūti talantīgā autordarba, pats atzīstot, ka dziļi apbrīno Strindbergu (nevis mīl, kas būtiski). Attiecīgi arī režisori, iestudējot šo lugu dažādos laikos, interpretē notikumus gan pēc savas pieredzes, gan laika gara. Šī ir viena no tām lugām, kuras izrāžu versijas laikam esmu redzējusi visvairāk, pārliedzinoties, cik tās spēj būt atšķirīgas, pateicoties interpretāciju iespējām. Tas, kas man patīk Mārbera versijā, ir tas, ka lugas varoņu konflikts ir daudz nežēlīgāks, brutālāks... tāds kā burtiskāks. Strindberga lugas versija ir poētiskāka, simboliskāka. Mārbers konfliktu būvē

asāk, dodot varoņiem iespēju izteikt sevi verbāli konkrētāk. Ja “Jūlijas jaunkundze” parasti tiek traktēta kā mīlestības vai attiecību trīsstūris, tad mūsu gadījumā ir attiecību četrstūris. Esam *bariņā* paņēmuši arī Jūlijas tēvu. Viņš ir ļoti būtisks spēlētājs un būtībā arī iniciators šī vakara norisēm, neskatoties uz to, ka lugā viņa fiziskās klātbūtnes nav. Visi trīs varoņi viņa vārdu *valkā* ļoti bieži, katrs ar atšķirīgu emocionālo un saturisko slodzi, ļaujot izdarīt secinājumus, ka tieši viņa personas faktors ir atslēga, ar ko slēgt varoņu motivācijas. Lugas beigās Mārbera versijā Jūlijas mutē ir ārkārtīgi spēcīgi un daudz izsakoši vārdi: “[..] Un tētis ir... Hērods. Un es esmu Salome.” Strindberga lugā Salomes mīts tiek pieteikts, bet daudz abstraktākā kontekstā, savukārt Mārbers šo tekstu ir atdevis Jūlijai. Tas maina daudz ko. Jūlija Džonu nosauc par Jāni Kristītāju, attiecīgi varu pieņemt, ka viņa no viņa sagaida vai nu pestīšanu, vai vismaz atbildi savām ilgām un alkām... Tas, kas ir radikāli un piešķir citu saasinājumu šīs nakts notikumiem, ir tas, ka Mārbers lugas norisi ir pārcēlis uz Angliju un laiku mainījis uz 20.gs. vidu (1945.gada 26.jūlija nakts). (*Mārbers: “Šajā naktī britu leiboristu partija uzvarēja slavenajās vēlēšanās.”*) Karš bija beidzies, un tās bija pirmās vēlēšanas Anglijā, kurās uzvarēja strādnieku partija, pārņemot varu... Tas kairina lugas indivīdu konfliktu, provocējot tos ar valstiski nozīmīgu sociālpolitisko fonu. Tā kā man ir būtiski apskatīt mūsdienām raksturīgākus psiholoģisko un fizisko attiecību modeļus, es lugas darbību esmu pārnēsusi uz *gandrīz* mūsdienām, par sociālpolitisko fonu izmantojot *Brexitu* Anglijā. Un, kas būtiski, – *Brexit*, kā mēs atceramies, norisinājās tieši saulgriežu laikā, neatmetot arī Strindberga juteklisko vides pieteikumu.

I.V. Cik, tavuprāt, noteicoša un svarīga ir šī konkrētā sociālpolitiskā situācija, ja visa lugas darbība notiek starp trīs personāžiem kādas lielas lauku mājas virtuvē?

L.G. Šai sociālpolitiskajai situācijai ir svars, ņemot vērā konkrēto indivīdu atšķirīgo un viņiem traumējošo sociālo nevienlīdzību. Mārbera lugas kontekstā visa valsts šonakt piedzīvo neatgriezeniskus procesus, un neizbēgami tas lugas personāžiem liek pārlūkot arī savu statusu, provocējot vēlēšanos to mainīt. Mūsu interpretācijas gadījumā – esošajai sociālajai nevienlīdzībai par pamatu nav gadījuma raksturs, bet gan nopietna pagātnes

kļūda. Iespējami slēptas identitātes, kas varoņu seksuālās attiecības padara vēl sarežģītākas.

I.V. Domājot par abām lugām (gan Strindberga, gan Mārbera), man likās, ka atslēgas vārds varētu būt "bailes". Visi notikumu dalībnieki *slimo* ar izkāpinātām bailēm, kas raksturo katru indivīda attieksmi pret problēmsituācijām - psiholoģiskām, sociālām...

L.G. Manuprāt, personāži šajā naktī beidzot ir drosmīgi, lai gan līdz šim sevi vairāk apliecinājuši kā bailīgus. Šonakt viss iegūst īpaši radikālas izpausmes formas, jo drosme ir bijusi aizturēta, maz praktizēta un tāpēc šonakt jo īpaši draudīga, sprādzienbīstama. Tas, kāpēc visi klātesošie ir bailīgi... kā jau minēju – mūsu gadījumā par to daudz varētu pastāstīt klātneesošais Jūlijas tētis.

I.V. Lai cik skarbi tas neizklausītos, tieši mūsdienās plašsaziņas līdzekļos ik pa brīdim parādās patiesas un šausminošas ziņas par to, kā bērni turēti ieslodzīti pagrabos, kā tēvs ar savu meitu, kuru turējis ieslodzījumā, sadzīvojis bērnus, u.tml. Turklāt tas notiek attīstītās zemēs - Vācijā un Amerikā, nevis kādās neattīstītās ciltīs vai kopienās mūžamežu viducī...

L.G. Jā, mūsdienās mēs diemžēl salīdzinoši bieži sastopamies ar šādiem ziņu saturiem. Piedodiet, es nesaprotu. Bet es gribu saprast. Un nevis tāpēc, ka mani interesētu šo varmāku diagnoze, bet gan tāpēc, ka man gribas būt sociāli atbildīgai personai iesaistoties, nevis ignorējot. Iesaistīties es varu, apskatot šo tēmu. (*"Jūlija: Tu viņu nepazīsti. Tu nezini, kā ir būt tētiņa īpašajai meitiņai. Protams, es mīlu viņu, es viņu mīlu tikpat ļoti kā ienīstu. Viņš visu laiku ir manā galvā. Un mana māte. Kurš ir vainīgs pie tā, kādi mēs esam? Tas ir šausmīgs, pretīgs juceklis. Manas domas ir viņa, manas jūtas ir viņas. Nebeidzams aplis."*) Jūlija ir jaudīga jauna sieviete, bet diemžēl ar diezgan kroplu pasaules uzskatu. Džona komplekss saistās ar viņa apslēpto identitāti. Interesantākais ir tas, ka katram no tēliem ir pieejama informācija, kas citiem ir slēpta, un otrādāk. Savukārt *pilna bilde* nav nevienam, kas stipri sarežģī komunikāciju un provocē nevajadzīgas un traumējošas darbības. Jebkurā gadījumā tā ir spēle starp diviem ļoti komplicētiem raksturiem, kas piedzīvojuši manipulācijas, kuru rezultātā viņiem ir nopietni sarežģījumi sasniegt vēlamo. Savukārt, runājot par Kristīnas tēlu, mūsu versijā viņa ir kā kontrapunkts, kas uzrāda

vides diagnozi un kuras personiskais izaicinājums ir nepieļaut savas personas galēju degradēšanu, par spīti nelabvēlīgajai videi.

I.V. Tu runāji par ļoti komplicētām attiecībām starp varoņiem visas lugas gaitā. Vai lugas fināls pieļauj tā visa atrisinājumu?

L.G. Finālā mēģinām beidzot par kaut ko vienoties. Respektīvi, tēli beidzot dalās ar būtisku informāciju, kam būtu jāizbeidz diezgan traumējošā polemika un jāvienojas par konkrētu darbību. Bet tas ir sarežģīti.

I.V. Strindbergam putns lugā ir simbolisks elements...

L.G. Jā, Strindbergam tas putniņš ir Jūlija... Mūsu gadījumā putns vairāk ir tāds "upurjērs", kas tiek upurēts lielāku mērķu labad.

I.V. Lai gan Jūlijas un Džona "divkauja" ir emocionāli spriega, tikko atskan saimnieka zvans, Džons atkal ieņem veco lomu: noliek uz galda kurpes un sāk tās pucēt, vāra kafiju... un dzīve it kā atkal ieiet vecajās sliedēs. Visa šī nakts ir bijusi ilūzija / mirāža...

L.G. Mārbera versijā ir kāda ļoti, ļoti būtiska remarka īsi pirms paša fināla. Vienkārša, īsa, lakoniska: *Viņš (Džons) iečukst viņai ausī.* Un tikai tad seko *grand finale*. Es to čukstu tomēr verbalizēju... tā saturs maina visu. Nakts nav bijusi mirāža, tā ir mainījusi šo cilvēku dzīves. Un tik neticamā formā, ka asociācija ar "mirāžu" nav neprecīza.